

posnetka, avtorja fotografije, lastnika fotografije oziroma podatka, kdo hrani originalno fotografijo) in zapis časa pridobitve ustne informacije, saj je večina pripovedovalk in pripovedovalcev že mrtvih, zato bi bilo zanimivo (po letnici pridobitve ustne informacije) videti, koliko časa je avtor zbiral informacije oziroma pripravljal svojo raziskavo. Kljub tej "pomanjkljivosti" pa je izvrstno delo o kmečki kulturi lahko napisal samo nekdo, ki je z najlepšim spoštovanjem – kmet z zdravo pametjo.

Dr. Miran Puconja je svoje delo posvetil zemlji (večina avtorjev svoje delo posveča najbližjim sorodnikom) – naši večni stalnici – in samozavestnemu, samostojnemu, narodnozavednemu, pametnemu slovenskemu kmečkemu človeku. Knjiga je učbenik o kmečki kulturi, zapisan v lepem, razumljivem in skorajda poetičnem jeziku, skozi katerega je mogoče čutiti avtorjevo pripadnost in spoštovanje zemlje. Ne gre za znanstveno teoretiziranje, ki je samo sebi namen, ampak za delo, ki bi ga morali prebrati vsi tisti akterji, ki krojijo usodo slovenske in evropske kmetijske politike. Verjamem, da najbolj neposredno in verodostojno o kmečkem načinu življenja zmore in zna napisati samo tisti, ki dela na zemlji in živi v podeželskem okolju. Ker pa je avtor hkrati tudi doktor etnologije, profesor slovenskega jezika in filozofije, je njegovo delo neprecenljiva nadgradnja teoretičnih etnoloških knjig in raziskav o kmečki kulturi na Slovenskem. Skratka, dovolj razlogov, da knjigo preberemo.

386

Jelka Pšajd

Jasna Fakin Bajec: *Procesi ustvarjanja kulturne dediščine: Kraševci med tradicijo in izzivi sodobne družbe*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011, 327 str.: ilustr. (Ethnologica – Dissertationes; 2)

Znanstvena monografija *Procesi ustvarjanja kulturne dediščine* dr. Jasne Fakin Bajec je izšla kot druga publikacija v zbirki Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Ethnologica – Dissertationes. Zbirka je namenjena svežim in aktualnim monografskim obravnavam izbranih etnoloških tem, doslej pa so poleg zadevne monografije izšle še *Upodobljene sledi narodne identitete* Bojane Rogelj Škafar in *Živa pripoved v zapisu* Barbare Ivančič Kutin.

Monografija je nastala iz doktorske disertacije *Kulturna dediščina med tradicijo in inovacijo na Krasu*, ki jo je Jasna Fakin Bajec v februarju 2010 zagovarjala na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Kot je v povzetku

zapisala avtorica, je "glavni namen monografije predstaviti vlogo in pomen dediščine kot kulturnega in socialnega kapitala ter odgovoriti na vprašanje, kdo ima na Krasu moč in vodenje pri poustvarjanju lokalne preteklosti in oblikovanju dediščine, ki v sodobnem svetu predstavlja pomembno vlogo pri identificiranju in gospodarskem razvoju kraških skupnosti". Širša javnost pozna Fakin Bajčevo po aktivnem delovanju v Razvojnem forumu Kras, katerega poslanstvo je oblikovati ustrezne pogoje za doseganje vzdržnega razvoja kraške krajine. Ob tem vedenju se jasno izriše tudi misel Irene Destovnik, ki jo je avtorica uporabila v začetku obsežne in poglobljene monografije: "Raziskovalnih tem si namreč ne izbiramo naključno, njihova vsebina in naš pristop k raziskovanju sta odvisna predvsem od tega, kdo smo, kje in s kom smo odraščali, v kakšne mišljenjske vzorce smo bili potisnjeni in kako – če sploh – smo jih poskušali razumeti in spreminjati ...". Pomen te publikacije vidim namreč ravno v tem: avtorica ima skozi svoje raziskovalno delo vpogled v genezo kulturne dediščine Krasa, v njeno rabo nekoč in danes ter pozna prednosti, ki jih ta prinaša Krasu. Ob tem pa se seveda dobro zaveda tudi nevarnosti, ki jih prinaša nebrzdani ekonomski razvoj, in lahko nanje argumentirano opozarja tudi (skozi vključevanje ustvarjalcev in uporabnikov le-te). Skozi monografijo tako pokaže, da so bili glavni akterji ustvarjanja kraške dediščine strokovnjaki s področja varovanja kulturne in naravne dediščine, ki so v preteklosti (že v obdobju Jugoslavije) z razmeroma velikim številom mednarodnih in državnih projektov, osnovnošolskih akcij, lokalnih pobud in nenazadnje konservatorskih usmeritev v že zaščitene okoljih predstavljali javnosti različne prvine, v katerih so prepoznali določeno vrednoto. Lokalni prostori in ljudje v njih pa so njihove pobude in usmeritve sprejeli ali pa tudi zavrnili. Na primeru vrednotenja kamna in z njim povezane dediščine je pokazala, kako se je v določenem zgodovinskem obdobju spreminjal odnos do njega in kako je tudi skozi delo strokovnjakov in izvajanjem mednarodnih akcij kamen spet postal to, kar je v tem prostoru že bil: prepoznan identifikacijski element, kar se danes odraža tudi v vsakdanjem načinu življenja ljudi na Krasu. Fakin Bajčeva opozarja tudi na vlogo dediščine kot spreminjajoče se kategorije sodobne družbe, na kar je že pred časom opozoril Daniel Therondo, tedanji vodja oddelka za kulturno dediščino pri Svetu Evrope, ko je leta 2004 predstavil nov pristop v konvenciji, ki so jo takrat šele pripravljali: "V mislih imamo funkcije in pomen dediščine za celotno družbo. V ospredje stopajo ljudje, ki živijo z dediščino, objekti pa so postavljeni v drugi plan. S tem se koncept kulturne dediščine razširja in postaja vsestranski. Vključuje tvarne in netvarne vire, torej objekte in duhovne stvaritve, ki jih prebivalci sami prepoznavajo kot pomembne." Predstavljeni pogledi pomenijo jedro Okvirne konvencije Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo¹, ki poleg kulturne dediščine² opredeljuje tudi dediščinsko skupnost.

¹ Okvirna konvencija Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo je bila sestavljena 27. oktobra 2005 v Faru. Slovenija je omenjeno konvencijo ratificirala v letu 2008. Ukaz o ratifikaciji Okvirne konvencije Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo je bil objavljen v Uradnem listu RS št. 22/2008.

² V 2. členu konvencije jo opredeljuje kot skupino virov, podedovanih iz preteklosti, ki jih ljudje neodvisno od lastništva opredelijo kot odsev in izraz svojih nenehno razvijajočih se vrednot, prepričanj, znanja in tradicij. Vključuje vse vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega delovanja ljudi in krajev skozi čas.

Fakin Bajčeva kot ključno spoznanje raziskave izpostavlja odnos lokalnih prebivalcev do dediščine, ki se, kot zapiše, "za revitalizacijo kulturnih prvin ne odločajo zaradi identifikacijskega in ekonomskega elementa, s katerim bi javnosti predstavili svoj lokalni prostor ali tržili kulturo za namene turizma, ampak se tega lotevajo zaradi trenutnih življenjskih potreb in želje po druženju, zabavi, medsebojnih pogovorih", s čimer dediščina postaja element trajnostnega razvoja in medgeneracijskega povezovanja.

Vsebina monografije je predstavljena skozi pet poglavij, v šestem, Dediščina med tradicijo in inovacijo, povzema izsledke in sklepe celotne raziskave.

388

V uvodu avtorica predstavi strukturo monografije in sam prostor ter metodološki okvir raziskave. V poglavju Preteklost skozi objektiv sedanosti predstavlja Kras v procesu zgodovinskopolitičnega, družbenega in kulturnega razvoja in razumevanje preteklosti v toku družbenih sprememb. Tretje poglavje se osredotoča na dediščino kot vez med preteklostjo in sedanostjo in jo osvetli v luči zgodovinskega razvoja samega pojma, skozi kolektivni spomin in v razmerju do tradicije. Četrto poglavje izpostavlja socialnopolitično uporabo dediščine na Krasu in njeno vlogo pri vzpostavljanju nacionalne, prostorske ter lokalne identitete; skozi zgodovinsko optiko pogleda v proces ustvarjanja kraške dediščine skozi dinamiko spreminjanja kolektivnih identitet. V tem poglavju izpostavi arhitekturno dediščino kot simbol kraške identifikacije in tudi ta segment dediščine postavi v luč zgodovine, skozi katero spremlja razvoj kraške arhitekture do prve svetovne vojne, njeno spreminjanje po prvi in drugi svetovni vojni in moderno tradicijo po osamosvojitvi Slovenije. Poglavje zaključí s pogledom na današnje posege v prostor in grajene strukture v njem.

Ekonomske vidike rabe dediščine skozi več gledišč izpostavi v petem poglavju in tako najprej osvetli vlogo dediščine pri oblikovanju turistične destinacije na primeru Štanjela in njegove dolge poti prenove in revitalizacije. V tem delu izpostavi tudi vlogo etnologa in etnologije pri celostni prenovi naselij in izpostavi vidike in pomen celostnega ohranjanja dediščine skozi predstavitev pogledov različnih dokumentov od Amsterdamske listine, Granadske konvencije do Urbane listine Evrope. Fakin Bajčeva etnologe kot raziskovalce človeka in njegovega družbenega okolja in stvaritev umešča med pomembne sodelavce v raziskovalnih skupinah, ki se ukvarjajo s celostnim varovanjem kulturne dediščine. Etnologi lahko namreč s svojo raziskovalno metodo prebivalce območja raziskave ob samem raziskovalnem delu tudi informiramo o preučevanem primeru. Skozi spoznanja o ključnih elementih življenja in delovanja skupnosti in njenih izkušnjah v povezavi z dediščino pa lahko načrtujemo tudi njen prihodnji razvoj.

Potrebno je dodati, da je na pomen vključevanja lokalnega prebivalstva v programe ohranjanja in oživljanja dediščine tako v našem kot tudi v širšem evropskem prostoru opozarjalo veliko raziskovalcev in usmerjevalcev razvojnih projektov. V našem prostoru že v 70. letih 20. stoletja tudi Ivan Sedej, kasneje pa tudi drugi etnologi, npr. Janez Bogataj, Vito Hazler in ostali raziskovalci – predvsem arhitekti: Fister, Deu, Lah, če naštejemo le ključne.

Delo zaokroža bogat seznam virov in literature, ki nudi tudi bralcem obilo namigov za nove poglede na Kras in fenomen kulturne dediščine ter njenega ohranjanja in oživljanja.

Sklenem lahko, da nudi monografija Jasne Fakin Bajec poglobljen vpogled v dediščino Komenskega Krasa kot tudi kraške regije širše in prizadevanja posameznikov in skupnosti za ohranitev in revitalizacijo ter sonaravno rabo dediščine tega prostora v današnjem času. Skozi pogled iz mednarodnega okvira v lokalni okvir pa dobivamo tudi dragoceno študijo, ki, kot sem zapisala v začetku, kaže na ključno vlogo, ki jo morajo v zvezi z ohranjanjem kulturne dediščine odigrati strokovnjaki – raziskovalci, konservatorji, načrtovalci razvoja – tako na nivoju primarnih študij kot tudi na prenašanju teh vedenj nazaj v lokalni prostor in med ljudi, ki tam prebivajo. In ravno v tem segmentu vidim ključno vlogo, ki jo znotraj interdisciplinarnih skupin lahko opravita etnolog in etnologija.

389

Helena Rožman

Jernej Mlekuž (ur.): *Klepetavi predmeti: ko predmeti spregovorijo o nas in drugih*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011, 165 str., ilustr. (Migracije; 21)

Nemara se vsakdo kdaj sreča z vprašanjem pomena predmetov pri pospravljanju stanovanja, hiše ali lope. Ob pogledu na odsluženo stvar, na “lovilec prahu”, na polomljen spominek ali star stol nas hkrati preplavijo čustva in racionalno premlevanje, ali naj to reč obdržimo ali ne. Ali nam ta predmet kaj pomeni ali je še uporaben? Če je senzibilnost prava, nam ti predmeti spregovorijo ...

Mar predmeti govorijo? Avtorji zbornika temu vprašanju pritrjujejo. Po njihovem trdnem prepričanju predmete naredi klepetave spremenjen kontekst. Zbornik daje prostor nekaterim predmetom, da spregovorijo in povedo svojo zgodbo: rute muslimanskih priseljenc in njihovih potomk v Sloveniji, bureki ali (bolje) pite, ki so pripravljene v kuhinjah priseljenc in priseljencev ter podarjene Slovenkam in Slovencem, tuareško zagrinjalo *taglmust* v mestih severne Afrike, “belske” jedi na poročnih slavnih pri muslimanih v urbanem Burkina Fasu, obredna bronasta posoda *ding* v kitajski zgodovini in dobrine, kupljene na tokijski nakupovalni ulici. **Jernej Mlekuž** se v predgovoru sklicuje na že večkrat ponatisnjeni zbornik *The Social Life of Things* (ur. Arjun Appadurai, 1. izd. 1986), v katerem avtorji na novo tematizirajo vprašanje predmetov in predmetnosti. Gre namreč za vprašanje izbora predmeta